DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I DANMARK[1]

Udenrigshandelen.

Året 1950 udviste det største underskud på handelsbalancen, Danmark nogensinde har haft, nemlig 1318 mill. kr. eller godt og vel dobbelt så meget som i 1949 (653 mill. kr.). Som fremhævet i tidligere oversigter i „Økonomi og Politik" skyldes denne kraftige forringelse udelukkende det uheldige udenlandske bytteforhold, der har udviklet sig siden devalueringerne i sept. 1949 og navnlig siden Korea-krigens udbrud. Som nedenstående fig. 1 viser, er index for importpriserne fra aug. 1949 til marts 1951 steget med 162 points til 447 eller med ca. 57 % (heraf 122 points siden juni 1950), medens index for eksportpriserne i samme tidsrum er faldet med 4 points til 304 efter i mellemtiden at have været helt nede på 286 (marts—juni 1950). I gennemsnit for 1950 lå importpriserne ca. 16 % højere end i 1949, men eksportpriserne ca. 4 % lavere. Havde både eksport- og importpriser holdt sig på samme højde i 1950 som i 1949, ville eksportens værdi være blevet ca. 190 mill. kr. højere og importens ca. 815 mill. kr. lavere, hvorved underskuddet på handelsbalancen var blevet reduceret til noget over 300 mill. kr.

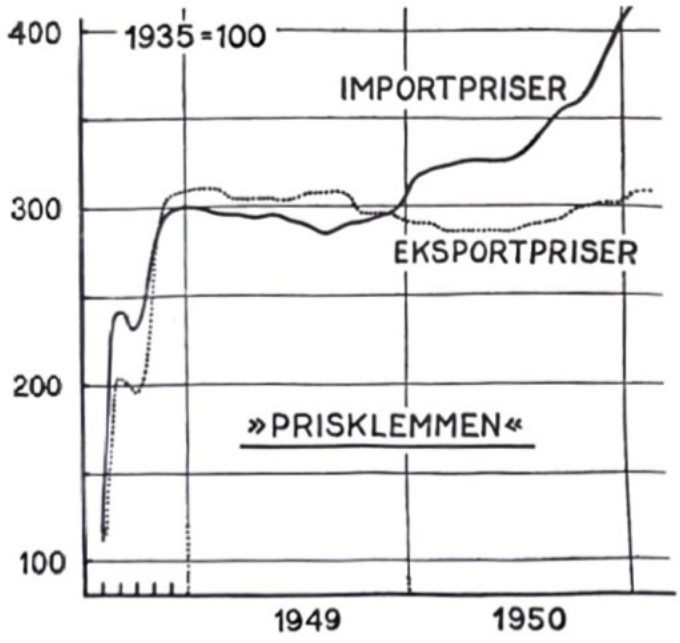

Fig. 1. Figurens yderste venstre del viser gennemsnitstallene for årene 1938 og 1945—48.

[1] Se også tabelbilaget bag i heftet.

Nedenstående oversigt viser udenrigshandelens fordeling på de forskellige valutaområder i 1949 og 1950.

	1950			1949		
	Imp. mill. kr.	Exp. mill. kr.	Imp. oversk. mill. kr.	Imp. mill. kr.	Exp. mill. kr.	Imp. oversk. mill. kr.
$-området						
U.S.A.	544.8	84.3	460.5	671.8	37.9	633.9
Vesttyskland for amerikansk regning	—	34.3	÷34.3	—	74.6	÷74.6
Andre lande	172.0	137.2	34.8	130.0	59.3	70.7
£-området						
Storbritt. og Nordirland	1869.2	1919.3	÷50.1	1339.6	1564.0	÷224.4
Andre lande inden for O.E.E.C.	33.3	76.0	÷42.7	27.4	63.7	÷36.3
Andre lande uden for O.E.E.C.	69.0	39.6	29.4	45.2	27.0	18.2
Andre O.E.E.C. lande						
Moderlande	2362.2	1733.7	628.5	1305.7	1227.4	78.3
Kolonier m. v.	52.9	49.0	3.9	16.6	32.3	÷15.7
Sovjetunionen og Østeuropa	548.5	322.1	226.4	538.8	324.1	214.7
Spanien m. kolonier	82.0	28.6	53.4	57.5	24.4	33.1
Andre lande uden for Europa	138.4	86.1	52.3	61.5	60.3	1.2
Færøerne og Grønland	24.5	68.3	÷43.8	18.4	64.9	÷46.5
I alt	5896.8	4578.5	1318.3	4212.5	3559.9	652.6

Som man ser, er der i forhold til $-området sket en forbedring sammenlignet med 1949 på i alt 169 mill. kr., dels som følge af mindre import (85 mill. kr.), dels som følge af øget eksport (84 mill. kr.). Men både i forhold til £-området og i forhold til O.E.E.C.-landene i øvrigt er der til gengæld foregået en langt kraftigere forringelse. (Om disse forhold se iøvrigt sidste hefte af „Økonomi og Politik" s. 281—87).

Hvad angår udenrigshandelens fordeling på varegrupper, henvises der til omstående tabeller over import og eksport af nogle vigtige varegrupper i 1949 og 1950.

Den meget stærke stigning i importværdien af kaffe, te, kakao m. v. hænger i første række sammen med, at kaffeprisen rundt regnet er 3-doblet, hvortil kommer større importeret mængde af kakaobønner og te. For foderstoffernes vedkommende er det stigende priser på oliekager, der gør sig gældende, og også for tobakken er prisstigningen afgørende. På en række andre områder er det ligeledes højere priser som har været medvirkende til at forøge importens værdi; dette gælder således for gødningsstoffer, træ, papir, uld og bomuld samt varer heraf, benzin m. v. Men en stor del af importværdiens forøgelse skyldes dog også større importerede mængder (soyabønner, nåletræ, kork, papir, råbomuld, uld- og bomuldsgarn, visse metervarer, kul, koks, benzin m. v., jern, stål og andre metaller); når den fortsatte prisstigning tages i betragtning, må det nærmest anses for en fordel, at importen har været temmelig stor.

Import fordelt på varegrupper.

	1950 mill. kr.	1949 mill. kr.	Stigning fra 1949 til 1950 mill. kr.	%
Korn	180	171	9	5
Kaffe, te, kakao m. v.	176	67	109	163
Foderstoffer	292	240	52	22
Tobak	160	97	63	65
Frø m. v. til oliepresning	174	103	71	69
Kemikalier	164	100	64	64
Gødningsstoffer	180	146	34	23
Træ ,kork og arb. heraf	269	172	97	57
Papirmasse, papir, pap m. v.	193	157	36	23
Spindestoffer	257	154	103	67
Garn og tråd	293	125	168	134
Metervarer, bånd m. v.	352	271	81	30
Kul, koks, cinders m. v.	602	432	170	39
Petroleum, benzin m. v.	360	208	152	73
Jern og stål	365	348	17	5
Andre metaller	170	105	65	62
Arbejder af uædle metaller	136	105	31	30
Maskiner og apparater	380	315	65	21
Transportmidler	279	229	50	22

Eksport fordelt på varegrupper.

	1950 mill. kr.	1949 mill. kr.	Stigning fra 1949 til 1950 mill. kr.	%
Levende dyr	257	68	189	278
Kød og kødvarer	1001	617	384	62
Mælkeriprodukter	1157	1127	30	3
Æg	343	313	30	9
Fiskeriprodukter	170	191	÷21	÷11
Sukker og sukkervarer	203	90	113	126
Maskiner og apparater	338	275	63	23
Skibe	108	109	÷ 1	÷ 1

Enkelte af posterne på eksportsiden er gået noget tilbage, medens andre viser en meget kraftig stigning. I hovedsagen skyldes denne udvikling større eksporteret mængde; dog er gennemsnitseksportprisen for levende hornkvæg og kalve samt for sukker steget noget; til gengæld har smør- og ægpriserne været en del lavere end i 1949.

Transithandelen har i 1950 udvist et overskud på ca. 22 mill. kr. (indførsel 131.3 mill. kr., udførsel 153.6 mill. kr.).

Betalingsbalancen.

For de øvrige løbende poster på betalingsbalancen foreligger hidtil kun en foreløbig summarisk opgørelse, jvf. omstående oversigt.

Løbende indtægter mill. kr.		Løbende udgifter mill. kr.	
Specialudførsel	4578	Specialindførsel	5897
Transitudførsel	154	Transitindførsel	131
Bruttofragt og passagerpenge	875	Skibsudgifter	400
Turistindtægter	150	Turistudgifter	200
Gaveydelser under Marshall-planen (netto)	385	Andre løbende udgifter	220
Andre løbende indtægter	300		
I alt ...	6442		6848

Som man ser bliver det samlede underskud på de løbende poster af størrelsesordenen 400 mill. kr., idet underskuddet på handelsbalancen kun delvis opvejes af skibsfartens nettoindtægter m. v. og Marshall-gaverne. Dette er ensbetydende med, at Danmarks gæld til udlandet, når der ses bort fra ændringer som følge af svingninger i valutakurser og kurser på værdipapirer, i årets løb er forøget med ca. 400 mill. kr. Denne gældsforøgelse viser sig først og fremmest i en stigning i bankernes valutagæld med 293 mill. kr. til 693 mill. kr. Hertil kommer, at et beløb på ca. 60 mill. kr. af Nationalbankens gæld til den internationale valutafond er overført til staten i årets løb, således at statens udenlandske gæld er vokset med dette beløb. (jvf. „Økonomi og Politik", 1950, hefte 1, s. 75). På den anden side er der ydet afdrag på offentlige lån i udlandet til et beløb af ca. 70 mill. kr. Hvad der herefter mangler for at nå op på de 400 mill. kr. må for størsteparten være tilvejebragt ved forøgelse af de selvstændige næringsdrivendes gæld til udlandet eller formindskelse af deres tilgodehavender (ca. 120 mill. kr.).

I de senere måneder har bankernes udenlandske gæld holdt sig forbavsende konstant; fra ult. okt. 1950 til ult. febr. 1951 er der endog sket lille fald på 4 mill. kr. til 695 mill. kr., (nationalbankens gæld faldt fra 704 til 609 mill. kr., medens de private banker ombyttede et tilgodehavende på 5 mill. kr. med en gæld på 86 mill. kr.). Hvad specielt angår gælden til den europæiske betalingsunion (EPU), der pr. 15. jan. var opgjort til 265 mill. kr (hvilket omtrent svarer til den guldfri kvote), så var denne ved udgangen af februar faldet til 202 mill. kr.

I betragtning af, at der i perioden fra udgangen af okt. til udgangen af febr. har været et underskud på handelsbalancen på ca. 390 mill. kr., kan denne relativt gunstige udvikling i valutastillingen ikke skyldes en reel forbedring af betalingsbalancen. Ganske vist er skibsfartsindtægterne i øjeblikket gode (fragtratetallet er siden midten af 1950 steget med ca. 60 %); men dette kan dog næppe betyde mere end 50—100 mill. kr. i forøget valutaindtægt. Sandsynligvis er udviklingen overvejende et resultat af spekulative valutatransaktioner i forbindelse med de revalueringsrygter, som har verseret gennem nogen tid; dels har nogle mennesker muligvis i efteråret, da der taltes om en revaluering af det engelske pund, anbragt beløb i denne valuta, som nu trækkes hjem, fordi pundrevalueringen synes definitivt skrinlagt; dels har danske for-

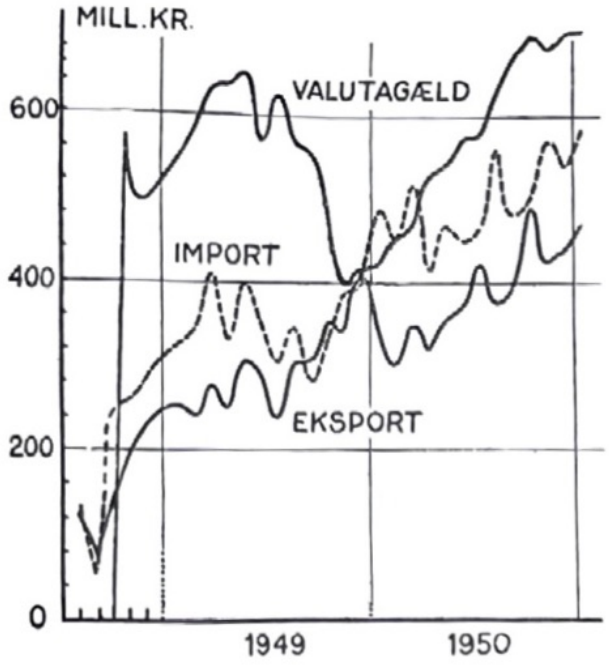

Fig. 2. Figurens yderste venstre del viser gennemsnitstallene for årene 1938 og 1945—48. I 1938 var der et valutatilgodehavende på 88 mill. kr. og i 1945 på 2732 mill. kr., incl. nationalbankens tilgodehavender i Tyskland, der ved udgangen af dette år overførtes til statens reguleringskonto.

retningsfolk med tilgodehavender i udlandet måske i den senere tid trukket disse hjem i hurtigere tempo end normalt af frygt for, at den danske krone — som det har været foreslået — skulle blive gjort til genstand for en isoleret revaluering og omvendt har folk med udenlandsk gæld udskudt betalingen af denne i håb om revaluering. Da nu også denne tanke synes at være opgivet, vil der formodentlig i den nærmeste fremtid ske en forøgelse af presset på valutabeholdningen, når de ophobede gældsposter skal indfries[1].

Produktionsudviklingen.

Medens udviklingen i Danmarks økonomiske samkvem med udlandet, som det vil ses, i 1950 har været til ugunst for landet, må produktionsudviklingen på de fleste områder siges at være gået tilfredsstillende. *Industriproduktionen* er efter en foreløbig opgørelse steget med godt 10 %, hvilket svarer ret nøje til det gennemsnitlige ekspansionstempo i de foregående 3 år. Størst har stigningen været inden for jern- og metalindustrien, der i det hele taget er den industri, der har udviklet sig stærkest i de sidste 15 år, idet index for 1950, med 1935 = 100 ligger på 200, samt inden for tekstilindustrien og næringsmiddelindustrien, der ligeledes har udviklet sig stærkt siden 1935 (index henholdsvis 179 og 174, når 1935 = 100). Blandt de enkelte industrier er det navnlig konserves- og kødvarefabrikkerne samt mælkekondenseringsfabrikkerne, som udviser

[1] I løbet af marts faldt nationalbankens udenlandske nettogæld med 435 mill. kr. til 174 mill. kr. Dette skyldes dog alene, at staten har overtaget gæld, konsolideret i forbindelse med oprettelsen af E.P.U., for 493 mill. kr. netto; reelt er der således tale om en stigning på 58 mill. kr. E.P.U.-gælden var ult. marts opført med 176 mill. kr., pr. 15. april derimod med 271 mill. kr., dels p. gr. af afdragsydelser på £-gælden, dels antagelig p. gr. af spekulation i svensk kroneopskrivning.

stærk stigning sammenlignet med 1935 (index henholdsvis 301 og 366); de ligger også blandt de første med hensyn til fremgang i forhold til 1949. Kun nogle ganske få industrier viser en lille tilbagegang sammenlignet med 1949 (savværker, tagpapfabrikker, kalkværker, garverier). Årsagen til den gennemgående gunstige udvikling må bl. a. søges i bedre råvareforsyninger og i de gode afsætningsvilkår, som de fortsat stigende priser både på hjemmemarkedet og på verdensmarkedet har fremkaldt. Om det høje produktionsniveau kan holde i 1951 må anses for noget usikkert, idet oprustningen har medført stigende knaphed på vigtige råvarer fra slutningen af 1950. I januar var index 167, og i febr. 171, hvilket er noget lavere end det hidtidige maksimum, 177 (okt. og nov. 1950); nedgangen er dog antagelig i hovedsagen af sæsonmæssig karakter, og i forhold til de tilsvarende måneder i 1950 er der tale om en stigning på ca. 8 %.

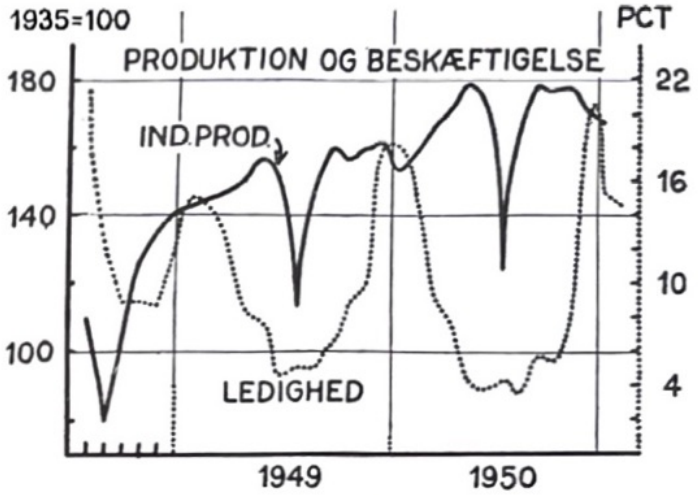

Fig. 3. Ledighedstallene angiver arbejdsløshedsprocenten for forsikrede arbejdere. Figurens yderste venstre del viser gennemsnitstal for årene 1938 og 1945—48.

Også *landbrugsproduktionen* lå væsentlig højere i 1950 end året før, og førkrigsniveauet er overskredet med ca. 15 %. Det er navnlig planteproduktionen, der er gået frem, men også husdyrproduktionen ligger nu gennemgående noget over niveauet for 1935—39. Baggrunden herfor er i første række den usædvanlig gode høst både i 1949 og 1950.

Høstudbyttet har i begge disse år været godt 130 mill. afgrødeenheder, medens 115 mill. regnes for normalt; i 1948 var tallet 117 mill. og i det dårlige høstår 1947 endog kun 98 mill.

Høstudbyttet 1949 og 1950.
(mill. afgrødeenheder)

	1949	1950		1949	1950
Hvede	3.0	3.0	Hø og halm	19.9	17.6
Rug	4.7	3.3	Græs og grønfoder	36.6	36.0
Foderkorn	30.8	29.2	Roetop (frisk)	1.6	1.6
Kartofler	4.0	3.9	Ensileringsafgr.	1.5	2.4
Foderroer og markgulerødder	25.2	26.9	Bælgsæd	0.3	0.3
Sukkerroer til fabrik	4.9	5.9	I alt	132.5	130.1

I jan.—febr. 1950 lå index for den animalske landbrugsproduktion på 115 (1935 = 100) mod 102 året før, hovedsagelig som følge af en kraftig stigning i flæskeproduktionen. Eksporten af bacon og flæsk har i de første tretten uger af 1951 oversteget eksporten i de samme måneder året før med næsten 40 %, eksporten af levende og slagtet hornkvæg har endog ligget forholdsvis endnu højere, medens smør- og osteeksporten er praktisk talt uforandret og ægeksporten ca. 6—7 % lavere end i fjor.

Angående fremtidsudsigterne på disse områder er der grund til at fremhæve, at *svinebestanden* efter at have været stigende gennem et halvt år, gik noget tilbage fra 4. nov. til 3. marts — nemlig fra 3.627.000 til 3.541.000; vigtigst er det dog, at antallet af drægtige søer reduceredes fra 268.000 til 229.000, en nedgang der dog snarest er mindre end i samme periode i 1949. Følgen vil dog uundgåeligt blive yderligere fald i svinebestanden i de kommende måneder, men om der er tale om andet end en rent midlertidig nedgang, kan ikke siges. *Hornkvægbestanden* gik, som den plejer, ned med ca. 75.000 stk. fra juli til dec.; den ligger endnu ca. 10 % lavere end før krigen, for malkekøer dog kun 3—4 % lavere, til trods herfor er mælkeproduktionen som nævnt lidt højere end i 1935—39.

Byggevirksomheden har efter de foreliggende foreløbige opgørelser været noget mindre i 1950 end i 1949, i hvert fald hvad størrelsen af det færdiggjorte areal angår, nemlig knapt 2.1 mod godt 2.2 mill. m² etageareal. Derimod var det påbegyndte byggeri væsentlig større end året før — ca. 3.2 mill. m² mod 2.8 mill. m² etageareal; dette forhold hænger sammen med de i begyndelsen af året gennemførte lempelser i materialerestriktionerne.

Imidlertid har disse senere pånyt måttet skærpes; hertil kommer, at reglerne for ydelse af statslån er blevet skærpet, og de strammere kreditforhold i de senere måneder har gjort bankerne yderst tilbageholdende med hensyn til ydelse af byggelån, ligesom de lave obligationskurser virker hæmmende på byggevirksomheden; man må derfor regne med, at man i 1951 vil blive vidne til en betydelig nedgang i det påbegyndte byggeri. I 1950 fuldførtes 20.000 lejligheder mod 24.000 året før; for 1951 regnes der i øjeblikket kun med 16—17.000, hvilket formentlig er ensbetydende med, at boligmangelen i nogen grad vil blive skærpet.

Beskæftigelsen.

Arbejdsløshedsprocenten for forsikrede arbejdere blev i 1950 i gennemsnit 8.7, hvilket er lidt lavere end i 1949 (9.6 %) og nøjagtigt det samme som i 1948. I den forløbne del af 1951 har der også været en lille nedgang sammenlignet med 1ste kvartal 1950, men en lille stigning i forhold til 1949. Index for *beskæftigelsen* i industrien lå i 1950 7—8 % højere end i 1949. Omstående oversigt viser, hvorledes de arbejdsløshedsforsikrede arbejdere og funktionærer i 1948—50 har fordelt sig mellem beskæftigelse og forskellige former for fravær fra arbejdet.

	Arbejdsløse	Fravær p. gr. af sygdom, ferie, militærtjeneste, konflikt, m.v.	Beskæftigede	I alt forsikrede
1948 gnstl.	50.000	40.000	512.000	602.000
1949 —	59.000	46.000	509.000	614.000
1950 —	55.000	45.000	533.000	633.000

Ser man på de *enkelte hovederhverv,* finder man størst ledighed i jordarbejde og bygningsindustri samt i landbrug, der også udviser de største sæsonmæssige udsving, lavest ligger jern- og metalindustrien, jfv. iøvrigt nedenstående tabel.

Arbejdsløshedsprocent i hovederhvervsgrupper.

	1950			1949
	gnstl.	højest	lavest	gnstl.
Jordarb. og bygningsind.	15.2	40.8 (jan.)	4.6 (maj & aug.)	15.9
Jern- og metalind.	3.8	7.0 (dec.)	1.9 (aug.)	5.0
Anden industri	6.6	18.9 (dec.)	3.0 (juni & aug.)	7.5
Handel	4.6	6.2 (jan.)	3.0 (juli—aug.)	4.8
Landtransport	12.4	—	—	14.6
Søtransport	19.4	—	—	17.4
Landbrug	14.7	39.3 (dec.)	2.8 (maj	16.6

Langt den største del af ledigheden falder på arbejdsmændene — 34.600 ledige i gnst. for hele året af i alt 54.800, men nedgangen i antallet af ledige i forhold til 1949 — godt 4000 — er også i overvejende grad kommet denne gruppe til gode, dens ledighedsprocent ligger dog stadig væsentligt over gennemsnittet, idet den for 1950 var 14.4 % (mod 16.1 % i 1949). Andre grupper med stor ledighed er — ligesom tidligere — musikere (24.7 %), tjenere (15.7 %), søfyrbødere (19.9 %), sømænd (20.5 %), gartneriarbejdere (13.6 %), malersvende (13.1 %).

I ledighedens *lokale fordeling* er der ikke sket nævneværdige forskydninger siden 1949, den største ledighed findes stadig i de jydske — særlig de nordjydske — landkommuner, samt i Aalborg, Randers, Esbjerg og andre nord- og vestjydske byer.

Prisudviklingen.

Siden devalueringen i sept. 1949 har *engrospristallet* været fortsat stigende, bortset fra en kortvarig nedgang i juni 1950, da de direkte virkninger af devalueringen var ved at ebbe ud. Men Koreakrigen og oprustningsbestræbelserne satte pâny fart i opgangen. I marts 1951 blev index 361 mod 255 i aug. 1949 og 283 i juni 1950, en stigning på ialt 42 %, hvoraf 11 % fra devalueringen til krigsudbruddet. Som omstående oversigt viser, omfatter stigningen næsten alle hovedvaregrupper, men den er ret uensartet både med hensyn til omfanget og med hensyn til det tidspunkt, på hvilket den er indtrådt, årsagen hertil må

dels søges i de enkelte varegruppers forskellige betydning for oprustningen, dels i deres forskellige følsomhed over for devalueringen.

	Juni 1950 (aug. 1949 = 100)	Marts 1951 (aug. 1949 = 100)	Marts 1951 (juni 1950 = 100)
Vegetabilske levnedsmidler	115	155	135
Animalske levnedsmidler	115	123	107
Foderstoffer	127	154	122
Gødningsstoffer	110	106	96
Brændsel og mineralske olier	103	133	129
Jern, metaller og varer deraf	102	129	126
Bygningsmaterialer (undt. træ)	98	106	108
Træ og papir	111	168	151
Tekstil og konfektion	113	162	143
Huder, læder, skotøj	101	110	110
Kemisk-tekniske varer	100	122	122

Også specielle pristal som *byggeomkostningeindex* og *fragtratetallet* udviser en kraftig stigning navnlig i de senere måneder.

Detailpristallet for jan. 1951 nåede op på 346 (1914 = 100) en stigning på 10 % i løbet af 1950 og 23 points (7 %) mere end det foregående lønregulerende pristal for juli 1950. Stigningen omfatter næsten alle varegrupper,

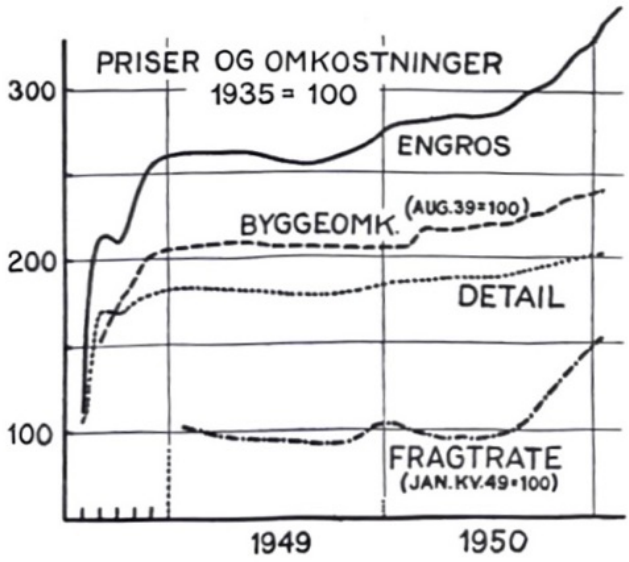

Fig. 4. Figurens yderste venstre del viser gennemsnitstallene for årene 1938 samt 1945—48.

og den genspejler dels engrosprisernes stigning, dels de i nov. 1950 vedtagne forhøjelser af en række forbrugsafgifter. Både arbejdere og tjenestemænd har som følge heraf fået fire portioners reguleringstillæg, henholdsvis fra 1. marts og 1. april; dette er ensbetydende med en indkomstforøgelse for lønmodtagerne svarende til ca. 400 mill. kr. pr. år, og den vil antagelig medføre nye prisstigstigninger, som atter vil give anledning til yderligere lønforhøjelser.

Pengeforholdene.

I nedenstående tabel er vist de vigtigste forskydninger i likviditeten i løbet af 1950 mellem de mest betydningsfulde sektorer inden for det økonomiske kredsløb. Tallene må dog tages med et vist forbehold, idet en del af dem beror på et ret groft skøn på grundlag af foreløbige opgørelser. Som man ser, er der sket en kraftig pengeopsugning i forbindelse med finansieringen af underskuddet på betalingsbalancens løbende poster (755 mill. kr.). Hertil kommer virkningen af overskuddet på statsregnskabets løbende poster m. v. (260 mill. kr.); endvidere synes den private sektor uden for pengeinstitutterne at have forøget sine beholdninger af værdipapirer med ca. 100 mill. kr. Til gengæld har staten forøget sine udlån — navnlig til byggeriet — med omkring ved 350 mill. kr., og kredit- og hypotekforeningerne har udlånt godt 300 mill. kr. Iøvrigt er finansieringen for de private foretagenders og husholdningers vedkommende sket ved en stærk udvidelse af låntagningen i banker og sparekasser, en forøgelse, der overstiger indlånstilvæksten med ca. 440 mill. kr.

Likviditetsforskydninger i 1950.

	Indbetalinger til (+) og udbetalinger fra (÷)					
	Nationalbanken	Staten	Private banker	Sparekasser	Kr.- og hyp.-foreninger	Andre[1]
Nedgang i statens gæld til nationalbanken	+140	÷140	—	—	—	—
Indfrielser af ældre statslån	—	÷490	—	—	—	—
Optagelse af nye statslån	—	+250	—	—	—	—
Nettotilgang af kr.- og hyp.-for.obl.	—	—	—	—	+291	—
Nedgang (+) el. opgang (÷) i beholdn. af værdipapirer	÷18	—	÷49	+122	—	÷106
Statens udlån	—	÷350	—	—	—	+350
Statsfinanserne iøvrigt	—	+260	—	—	—	÷260
Nettovalutasalg	+272	+462	+21	—	—	÷755
Forøg. af indlån fra private	—	—	+179	+99	—	÷278
Forøg. af udlån til private	—	—	÷370	÷350	—	+720
Lån i kr.- og hyp.for.	—	—	—	—	÷309	+309
Ændringer i sparekassernes indskud og lån hos private banker	—	—	÷79	+79	—	—
Andre transaktioner	÷10	—	+35	+50	+18	÷93
Ialt	+384	÷8	÷263	0	0	÷113
Heraf sedler	÷68[2]	—	+67	—	—	+1
„ anfordringstilgodehavender i nationalbanken	+452	—	÷338	—	—	÷114
„ 6-mdr.s skatkammerbeviser	—	÷8	+8	—	—	—

[1] private foretagender og husholdninger, kommuner m. v.

[2] excl. seddelomløbet på Færøerne, som i 1950 er optaget på nationalbankens balance med et beløb af 14 mill. kr.

For sparekassernes vedkommende overstiger udlånsforøgelsen stigningen i indlån med ca. 250 mill. kr.; denne difference er dækket dels ved salg af obligationer, dels ved nedbringelse af indskud på postgiro og banker og ved optagelse af større lån i disse. I alt er der tale om et beløb på ca. 80 mill. kr., som bankerne har stillet til rådighed for sparekasserne.

Da bankerne endvidere selv har haft en stigning i deres udlån på ca. 190 mill. kr. mere end indlånsstigningen, ligesom de har købt værdipapirer for 50 mill. kr., er der sket en anspændelse af deres likviditetssituation, som kun i ringe udstrækning har kunnet opvejes af valutasalg m. v. Som følge heraf er deres kassebeholdning gået ned med ca. 260 mill. kr.

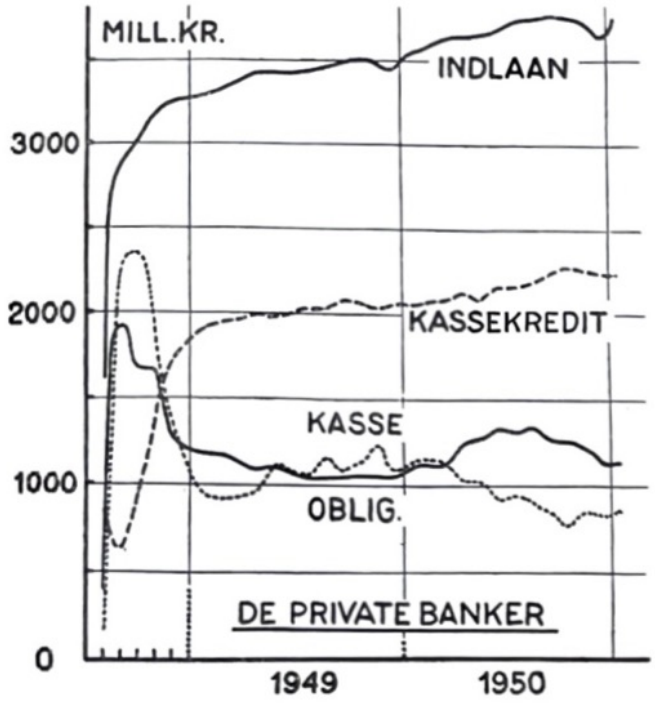

Fig. 5. Figurens yderste venstre del viser gennemsnitstal for årene 1938 og 1945—48.

Det må iøvrigt bemærkes, at stigningen i bankernes beholdninger af værdipapirer udelukkende er foregået i årets første 8 måneder; fra udgangen af august til udgangen af december er der tværtimod sket en nedgang på 185 mill. kr. Også sparekassernes obligationssalg er overvejende sket i sidste halvdel af 1950.

Den stærke reduktion i bankernes kassebeholdning i forbindelse med den omstændighed, at obligationskurserne i øjeblikket ligger lavt, hvorfor realisation vil medføre betydelige kurstab, er antagelig årsagerne til at bankerne — så vidt det kan skønnes — i de senere måneder har været ret tilbageholdende med hensyn til ydelse af nye lån, et forhold, der viser sig ved, at den samlede udlånsmasse siden okt. 1950 har været på det nærmeste konstant. Stramningen synes ikke i større udstrækning at have givet sig udslag i højere rentesatser, hvorimod en skærpelse af de øvrige kreditbetingelser antagelig har fundet sted.

Hvad staten og nationalbanken angår, kan det nævnes, at statens reguleringskonto er reduceret fra 4761 mill. kr. ult. 1949 til 3991 mill. kr. ult. 1950,

hovedsagelig som følge af overførsel af et beløb på godt 600 mill. kr. af Marshallhjælpens „counter part"-midler fra finansministeriets ekstraordinære konto (jvf. „Økonomi og Politik" 1950, hefte 2, s. 191). Denne konto — der står til kredit for finansministeriet — er da også reduceret fra 1853 til 1285 mill. kr., medens gælden på finansministeriets ordinære konto er forhøjet fra 73 til 202 mill. kr. Nettoresultatet af alle disse og en række andre forskydninger på statens øvrige konti hos nationalbanken er blevet en nedgang i statens gæld på 140 mill. kr.

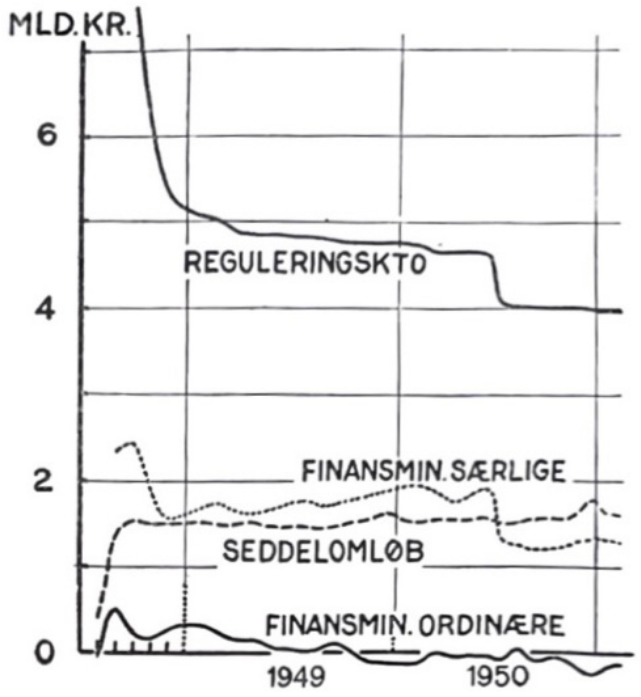

Fig. 6. Seddelomløbet og statens konti i nationalbanken. Figurens yderste venstre del viser gennemsnitstal for årene 1938 og 1945—48.

Staten optog i 1950 lån til et beløb af 250 mill. kr., hvoraf ca. 50 mill. kr. anvendtes til indfrielse af nogle ældre lån; desuden er der indfriet statsgældsbeviser, 5- og 10-årige statsobligationer og statsspareobligationer for i alt 390 mill. kr. og andre papirer for ca. 50 mill. kr. Nettovirkningen heraf er en udpumpning på ca. 240 mill. kr., hvortil kommer udvidelsen af statens udlånsvirksomhed med 350 mill. kr. Til gengæld kan man som nævnt regne med, at der via driftsregnskabet er sket en opsugning på omkring ved 260 mill. kr.

Iøvrigt har staten solgt valuta for ca. 460 mill. kr. (hovedsagelig Marshalldollars) og nationalbanken for ca. 270 mill. kr. netto. På nationalbankbalancens passivside er der sket en stigning i seddelmængden på 68 mill. kr., medens foliokontoen til gengæld er reduceret med ca. 421 mill. kr. Differencen mellem disse to størrelser modsvarer i alt væsentligt bankens valutasalg + nedgangen i statens gæld til banken.

Kreditstramningen har siden midten af 1950 givet sig udslag i et stadigt fald i *obligationskurserne*; medens index med 1935 som 100 i foråret 1950 lå på 104, var det i dec. 1950 95; i marts 1951 nåede det ned på 93, og tendensen

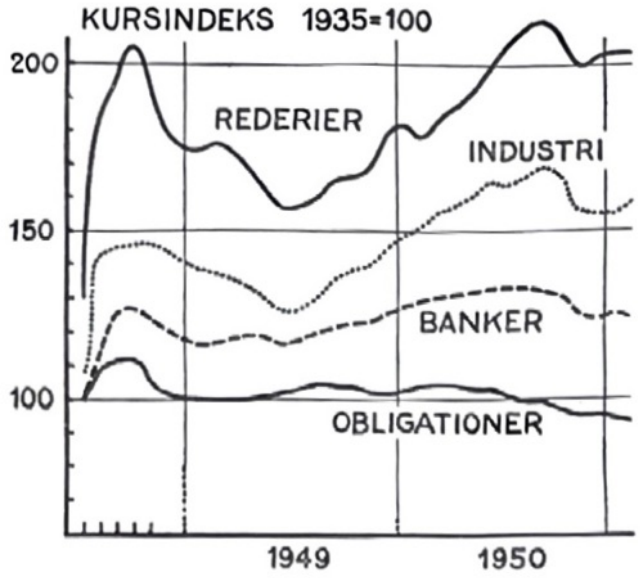

Fig. 7. Figurens yderste venstre del viser gennemsnitstal for årene 1935 og 1945—48.

var i første del af april svagt nedadgående. I midten af april 1950 lå de åbne 4½ %-serier i kreditforeningerne omkring kurs 100, svarende til en effektiv rente på netop 4½ %. Et år senere lå de omkring 87, hvilket giver en effektiv rente på ca. 5.3 %, og de nye 5 %-serier gav endog 5.4 % i effektiv rente.

Aktiekurserne har efter en stigning indtil sept. 1950 pany været faldende, men synes nu atter at være nogenlunde stabile.

Martsforliget om den økonomiske politik.

Som det vil være fremgået af det foregående, er øjeblikkets to hovedproblemer for den økonomiske politik underskuddet på betalingsbalancens løbende poster og den fortsatte inflatoriske udvikling. Betalingsbalanceunderskuddet er udtryk for, at den danske nationalindkomst ikke er tilstrækkelig til at dække det indenlandske forbrug og den indenlandske investering. Hvis ligevægt skal tilvejebringes, må der derfor ske en nedskæring enten af forbruget eller af investeringerne eller evt. af begge dele. Så længe priserne både på verdensmarkedet og i indlandet stadig stiger — og ventes at ville fortsætte hermed, er det imidlertid vanskeligt at gennemføre en sådan nedskæring; de næringsdrivende vil søge at gennemføre udvidelser, købe nye maskiner, øge deres lagre o. s. v., medens dette endnu kan ske til forholdsvis lave omkostninger; og forbrugerne vil — i det omfang, de har midler dertil — forcere deres indkøb af varer, der kan holde sig gennem længere tid, så længe de venter fortsat prisstigning; det heraf følgende øgede aftræk fra de næringsdrivendes lagre vil yderligere forstærke disses interesse i at købe ind nu. Inflationen gør altså ad denne vej betalingsbalancevanskelighederne endnu større.

På den anden side må det fremhæves, at netop højere priser er en vej til at begrænse forbruget; men forudsætningen herfor må være, at der ikke sker en tilsvarende stigning i befolkningens disponible pengeindkomster.

I erkendelse af, at de foranstaltninger, der blev gennemført i nov. 1950, ikke er tilstrækkelige til at løse de nævnte problemer, indledtes i begyndelsen af febr. på regeringens initiativ nye uformelle forhandlinger mellem regeringspartierne, socialdemokratiet, det radikale venstre og retsforbundet. Regeringens forslag gik i hovedtræk ud på, at lønmodtagerne skulle give afkald på 1½ af de 4 portioner dyrtidstillæg, som januar-pristallet berettigede dem til; dette ville svare til en formindskelse af lønstigningen med ca. 150 mill. kr.; endvidere skulle der indføres et års lønstop. Til gengæld var det tanken at foretage prisnedsættelser svarende til 6 points i pristallet eller een portion dyrtidstillæg; netto ville lønmodtagerne altså komme til at lide et reelt indkomsttab på ca. 50 mill. kr. Prisnedsættelserne skulle dels omfatte landbrugsvarer til et beløb af ca. 150 mill. kr., dels gennemføres ved avancebegrænsninger svarende til 100 mill. kr., dels endelig ved afgifter på skibsfarten for 50 mill. kr., der skulle benyttes til at yde tilskud til priserne på kul, koks, margarineråstoffer m. v.

Imidlertid kunne hverken socialdemokrater eller radikale gå med til direkte indgreb over for pristalsreguleringen af lønningerne. Begge partier fremsatte derfor deres egne forslag; de radikales forslag adskilte sig navnlig fra regeringens ved at tanken om nedsættelse af lønreguleringen på basis af januarpristallet var opgivet; i stedet skulle evt. løntillæg på grundlag af junipristallet ikke komme til udbetaling, men opsamles for de pågældende som bunden opsparing; administrationen tænktes ordnet som for feriemærkernes vedkommende; endvidere indeholdt den radikale skitse forslag om udvidelse af den indenlandske brændselsproduktion og evt. andre hjemlige råvarer til erstatning for importerede varer, samt om rationeringer og andre direkte indgreb med det formål at nedskære importen, især af luksusvarer.

Socialdemokraterne foreslog ligeledes direkte indgreb i form af en nedskæring af importen af de varer, som i øjeblikket er på bunden liste, ligesom man også ønskede overvejelser om rationeringer — både af valutamæssige og fordelingsmæssige grunde — og fremme af den indenlandske brændselsproduktion. I alt skulle der herved spares 3—400 mill. kr. i fremmed valuta. Endvidere stilledes der forslag om en kornskyld og om en eksportafgift af levende kreaturer svarende til landbrugets merfortjeneste ved eksport af huder. Maksimalpriser skulle fastsættes på en række varer, for hvilke avancerne har været særlig stærkt stigende (kød, flæsk, visse tekstilvarer), og prisloven skærpes ved genindførelse af en egentlig kalkulationsregel for varer, der ikke omfattes af maksimalprisbestemmelser; endvidere skulle kun halvdelen af lønstigningen pr. 1. marts kunne indregnes i priserne. Endelig omfattede forslaget gennemførelse af en almindelig omsætningsafgift, der ikke skulle indregnes i detailpristallet, og som skulle indbringe 3—400 mill. kr., svarende til det valutabeløb, der spares ved de direkte indgreb. Visse daglige forbrugsvarer var det dog tanken at holde uden for afgiften, og særlig vanskeligt stillede (familier med mange børn, arbejdsløse og rentemodtagere) skulle have kompensation gennem en tilskudsordning. Provenuet af afgiften foreslog man anvendt til fremme af boligbyggeriet.

Trods meget langvarige forhandlinger lykkedes det ikke at samarbejde de tre grupper af forslag til et hele, som alle parter kunne enes om, og den 28. febr. brød forhandlingerne sammen.

I de første dage herefter fik man nærmest det indtryk, at regeringen foreløbig ville indskrænke sig til at søge vanskelighederne bekæmpet ved hjælp af de administrative midler, som står til dens rådighed, det vil formentlig i første række sige stramning af kreditpolitikken, idet importbegrænsning og rationering under hensyn til regeringens liberalistiske sammensætning næppe kunne tænkes bragt i anvendelse. Få dage senere meddeltes det imidlertid, at regeringen i folketinget ville fremsætte et nyt kompleks af kriseforslag.

Dette skete den 14. og 15. marts. Også i de nye forslag var et af hovedpunkterne indgreb i pristalsreguleringen af arbejder- og tjenestemandslønninger, nu således at de første 12 points, hvormed detailpristallet stiger ud over niveauet for jan. 1951, ikke skulle tages i betragtning. Hertil føjede sig forslag om nye omsætningsafgifter på skotøj, fajance, porcellæn, glas m. v., indførelse af en 40 % afgift på tipning, forhøjelse af omsætningsafgifterne på øl og spiritus, forhøjelse af jernbane- og posttakster samt ophævelse af tilskuddet til sukkerprisen. Endvidere omfattede planen lignende bestemmelser som den oprindelige om gennemførelse af en kornlov med nedsættelse af kornpriserne som følge, samt fastlæggelse af priserne for smør og flæsk; endelig indgik også forslag om avancebegrænsninger og bidrag fra skibsfartserhvervet til bremsning af prisstigningerne i det nye kompleks.

Denne gang lykkedes det at opnå enighed mellem de fire gamle partier, selv om regeringens forslag i mange henseender undergik væsentlige ændringer, ja, endog helt erstattedes med andre forslag. Således bortfaldt de direkte indgreb over for lønreguleringen. Hovedpunktet i forliget blev i stedet en *ny bunden opsparing* for hele befolkningen, der skal indbringe 200 mill. kr. og som går væsentlig længere ned i indtægtsskalaen end den i nov. 1950 vedtagne, nemlig for forsørgere til 6000 kr., 5500 kr. og 5000 kr. henholdsvis i hovedstaden, provinsbyerne og landkommunerne og for ikke-forsørgere til 5000 kr., 4500 kr. og 3500 kr. Af disse indtægter skal betales 100 kr. og af overskydende beløb yderligere 5 %, hvortil kommer en vis progression for de højeste indtægter. Når man går så langt ned, kan der utvivlsomt regnes med en væsentlig større virkning på forbruget end den, der bliver følgen af den tilsvarende lov fra november. Indbetalingen skal finde sted til efteråret, og den skal ske til banker og sparekasser; men i modsætning til hvad der gjaldt om den tidligere bundne opsparing, skal beløbene viderebetales til nationalbanken, hvor de skal anbringes på spærret konto. Som følge heraf bliver antagelig også virkningen på likviditeten væsentlig stærkere end for den gamle lovs vedkommende. Da den bundne opsparing ikke regnes for skat, får den ingen virkning på pristallet og giver følgelig ikke anledning til større lønudbetalinger. Den største ulempe ved forslaget — set ud fra hensynet til nødvendigheden af en forbrugsbegrænsning — er, at den først kommer til at virke om et halvt år.

Yderligere enedes man om *forhøjelse af afgiften på øl, vin og spiritus* (forventet provenu 40 mill. kr.), indførelse af en *afgift af tipning* (15 mill. kr.) og *takstforhøjelser* for jernbaner, post og telegraf (35 mill. kr.); provenuet af afgiftsforhøjelserne skal indgå på statens reguleringskonto i nationalbanken. Desuden ophæves den hidtil gældende *hudeordning,* hvorved hudepriserne vil undergå en væsentlig stigning; denne reduceres dog dels ved et direkte stats-

tilskud, dels ved en afgift af alle slagtede og eksporterede kreaturer; tilbage bliver imidlertid en forhøjelse svarende til 6—7 kr. pr. par sko; til gengæld skulle kødpriserne kunne nedbringes med ca. 50 øre pr. kg. *Sukkerprisen* forhøjes med ca. 20 øre pr. kg., hvorved staten sparer omtrent 20 mill. kr. i tilskud. Priserne på *smør, mælk og flæsk* stabiliseres på det gældende niveau, og den foreslåede *kornordning* gennemføres. *Importen begrænses* ved direkte indgreb for varer på bunden liste, svarende til et beløb på ca. 200 mill. kr. Endelig gennemføres *avancebegrænsning* og *skærpet priskontrol* samt *nedsættelser af fragterne* for varer til hjemlandet.

Den formelle gennemførelse af disse ordninger nåedes dog kun i begrænset omfang før påske. Afgiftsforhøjelserne for stærke drikke og tipsafgiften blev vedtaget, og endvidere udstedte handelsministeren med hjemmel i den gældende prislov bestemmelser om avancestop for en lang række varer. De øvrige punkter i forliget kan først ventes gennemført i løbet af april.

15.4.1951.